

Audronės Razmantienės, Vidos Marcišauskaitės, Jurgitos Petrauskaitės, Astos Leskauskaitės

Lietuvių kalbos vadovėlio 9 klasei (1 – 2 knygos)

Recenzija

1. Bendra informacija apie vadovėlio rankraštį

Naujasis *Lietuvių kalbos vadovėlis 9 klasei* rengiamas pagal atnaujintas *Pradinio ir pagrindinio ugdymo programas*. Šis vadovėlis tęsia gerąsias „ŠOK“ vadovėlių tradicijas, bet nėra tiesiogiai susijęs su šia serija, todėl juo galėtų naudotis ir tie mokytojai, kurie nedirbo su „ŠOK“ serijos vadovėliais arba buvo jais nepatenkinti. Recenzavimui pateiktos 1 ir 2 *Lietuvių kalbos vadovėlio* knygos, tačiau autorių pristatytoje vadovėlio sampratoje nurodoma, kad vadovėlio komplektą sudarys:

- Vadovėlis, 1-oji ir 2-oji knyga;
- Užduočių sąsiuvinis;
- Mokytojo knyga.

Vadovėlis skiriamas 9 klasei. Atnaujintos programos medžiaga grupuojama dvejų metų koncentrais, todėl šiame vadovėlyje 9–10 klasės koncentro medžiaga stengiasi paskirstyti proporcingai. Atrenkant, ko bus mokoma 9 klasėje, atsižvelgiama į tai, kad 10 klasėje organizuojamas PUPP–as, kad daugelis dalykų tada bus kartojama. Nors atnaujintose programose akcentuojamas kalbinio, literatūrinio bei kultūrinio ugdymo integravimas, šis vadovėlis apima tik kalbinės veiklos pamokas. Autorės skaitymui skiria tik tiek dėmesio, kiek tai aktualu aiškinantis negrožinio teksto ypatybes. Vis tik norėtųsi, kad būtų integracija ir su literatūriniu pažinimu. Tekstai galėtų būti parinkti ir iš privalomų grožinės literatūros kūrinių, taip būtų paprasčiau integruoti kalbėjimą, klausymą, skaitymą ir rašymą su literatūros (kultūros) pažinimu, juolab kad kol kas neturime ir literatūros vadovėlio, parengto pagal atnaujintas programas.

Vadovėlio medžiaga suskirstyta skyriais po 6–8 pamokas. Iš viso 65 pamokos. Tai patogiu mokytojui rengiant teminį planą. Kiekvienas skyrius yra savarankiškas ciklas su kartojimu, įtvirtinimu ir apibendrinimu, kad mokiniai galėtų pademonstruoti pasiekimus ir matytų savo pažangą. Mokytojas dirbdamas nebūtinai turėtų laikytis pateikiamo nuoseklumo. Mokymą galima organizuoti pagal mokinių gebėjimus bei integravimo su literatūriniu ir kultūriniu ugdymu galimybes. Tokia vadovėlio sandara yra konkreti ir aiški, medžiaga susijusi su *Bendrosiose programose* nurodytu turiniu, kurį sudaro ugdymo procese integruojamos veiklos sritys: kalbėjimas, klausymas, rašymas.

2. Išvada dėl vadovėlio atitikimo pagrindiniams reikalavimams

Vadovėlyje pateikta medžiaga pagrįsta humanistinėmis vertybėmis, todėl tinkamai organizuotas ugdymo procesas brandins mokinio asmenybę ir sudarys prielaidas įgyvendinti pagrindinį lietuvių kalbos mokymo tikslą, numatytą atnaujintose *Pradinio ir pagrindinio ugdymo programose*,— sudaryti prielaidas mokiniams ugdyti(s) komunikavimo ir kultūrinę kompetencijas, būtinas kiekvieno žmogaus visaverčiam asmeniniam gyvenimui, sėkmingai mokymosi, visuomeninei ir būsimai profesinei veiklai. Todėl vadovėlis atitinka pagrindinius reikalavimus, nurodytus Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašo 5 punkte.

3. Vadovėlio rankraščio turinio vertinimo aspektai

3.1. Vadovėlio medžiagos tinkamumas esminėms dalykinėms kompetencijoms ugdyti

Vadovėlio medžiaga sudaro sąlygas mokiniams suprasti skaitymo, rašymo, gebėjimo klausytis ir kalbėti vertę, kaip apibrėžta *Bendrujų programų* ugdomosios veiklos srityse. Pirmos knygos turinį sudaro kartojo skyrius, kuriame medžiaga skirta morfologijos, sintaksės, taisyklingos tarties reikalavimų, pasirengimo rašymo užduotims kartojimui, klausymosi gebėjimų įtvirtinimui, kalbos kaip socialinio reiškimo nagrinėjimo skyrius, kalbėjimo ir su juo siejamo kirčiavimo skyriai ir skaitymo skyrius, skirtas negrožinių tekstų nagrinėjimui. Antroje knygoje yra du sintaksės ir du rašymo skyriai ir apibendrinimo skyrius, kuriame pristatomas metinis darbas. Čia pateikta medžiaga, supažindinanti su sudėtiniais sakinių vartojimu bei skyryba ir mokanti rašyti įvairių stilių (mokslinio, publicistinio, administracinio) tekstus. Visos kalbos pažinimo užduotys siejamos su tekstų skaitymu ir suvokimu. Tiek rašyba, tiek kirčiavimas ir skyryba aiškinama aptariant tekstus, o ne pavienius sakinius. Tokiu būdu mokant(-is) ugdomas mokinių mąstymas.

Tekstinę medžiagą papildė schemas ir lentelės, kurios padeda geriau suvokti ir pritaikyti įgytas žinias. Vadovėlyje pateiktos užduotys ir klausimai ugdo dalykines – kalbėjimo, klausymo bei skaitymo, rašymo – kompetencijas. Užduočių yra daug, jos diferencijuojamos, tačiau žvaigždutėmis ar kitokiais ženklais galėtų būti išskirtos ne tik sudėtingos, bet ir užduotys, skirtos patenkinamo bei žemo lygio pasiekimams turintiems mokiniams, kad jiems būtų aiškiau ir paprasčiau įsivertinti gebėjimų lygmenį. Tai žemesnės motyvacijos mokinius skatintų stropiau mokytis.

Kiekvieno skyriaus medžiaga suskirstyta pamokomis. Mokymosi veikla organizuojama remiantis atnaujintoje programoje pateiktomis ugdymo gairėmis ir susideda iš trijų etapų:

- 1) įvadinė dalis: išsiaiškinimo, ką mokiniai žino, mokymosi uždavinių formulavimo, naujos patirties taikymo galimybių aptarimo;
- 2) mokymosi veikla: naujos informacijos etapas – tekstų skaitymas, užduotys, rašymas ir kt.;
- 3) apibendrinimas ir įsivertinimas.

Vadovėlio medžiaga parinkta tokia, kad sudarytų sąlygas mokiniams suprasti „skaitymo, rašymo, gebėjimo klausytis ir kalbėti vertę, patirti, kad šie gebėjimai svarbūs žmonėms ne tik kaip komunikacijos priemonės, bet ir kaip pasidalijimo patirtimi, mokymosi“ bei kūrybos priemonės, ugdančios mąstymą. Tekstai parinkti tokie, kad skatintų mokinių vertybines nuostatas, daug užduočių, lavinančių mokinių iniciatyvumą ir kūrybiškumą. Galėtų būti daugiau užduočių, skatinančių mokinius daryti prielaidas, aiškintis priežastis ir pan. Visa informacija pritaikyta pakankamai skirtingiems mokinių poreikiams ir mokymosi stiliams. Pristatant užduotis dažnai nurodomi ir metodai joms atlikti, tai palengvina mokytojui pamokos planavimą.

3.2. Vadovėlio medžiagos tinkamumas bendrosioms kompetencijoms ugdyti

Tai, kad vadovėlyje tiek kiekvieno skyriaus, tiek pamokos medžiaga konstruojama trimis etapais, demonstruoja, jog nuosekliai ugdoma *mokymosi mokytis* kompetencija. Vadovėlio medžiaga padės mokiniams išsikelti mokymosi tikslus ir uždavinius, apibendrinimo ir įsivertinimo užduotys, esančios kiekvienos pamokos bei skyriaus pabaigoje, leis mokiniams patiems išsiaiškinti pasiekimus ir nesėkmes, stebėti bei koreguoti savo veiklą, daryti išvadas apie mokymosi sėkmes ir tobulintinas sritis. Apibendrinimui yra pateikiami klausimai, įsivertinimo lentelės.

Komunikavimo kompetencijos ugdymas yra ir vienas svarbiausių lietuvių kalbos mokymo tikslų, nurodytų atnaujintose *Bendrosiose programose*, todėl ir šio vadovėlio (ir viso komplekto) medžiaga ugdytų komunikavimo kompetenciją. Recenzuojamo vadovėlio autorės pristato kalbą kaip socialinį reiškinį, moko mokinius tinkamai komunikuoti tiek klausant, tiek kalbant bei rašant.

Nauja medžiaga pateikiama taip, kad skatintų mokinius ugdyti *pažinimo* kompetenciją. Pirmiausia yra pakartojama tai, kas jau išmokta, po to nuosekliai einama prie naujų dalykų, siejant juos su kontekstu, kaip ir kodėl mokiniai panaudos naujai įgyjamas žinias praktikoje. Tiek kalbos pažinimo, tiek kalbėjimo, skaitymo ir rašymo užduotys parengtos taip, kad lavintų mokinių mąstymą, savarankiškumą, gebėjimą pritaikyti žinias, ir rengtų juos gyvenimui. Kadangi užduočių labai daug, mokytojas turės daugiau galimybių ugdymo individualizavimui.

Pateikiama medžiaga pritaikyta ir *socialinei* kompetencijai ugdyti, nes siejama su šiaandieniu kontekstu. Tekstai yra įvairūs, skatinantys įvertinti lietuvių kalbos savitumą. Grupinės kūrybinės užduotys, apibendrinimas ir įsivertinimas lavina bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius. Viešojo kalbėjimo įgūdžiams formuoti skirtose pamokose pateikta tekstų, schemų, analizių ir užduočių apie bendravimą. Vadovėlis sudarytas taip, kad mokiniai iš jo mokydami nuolat ugdytųsi ne tik komunikacines, socialines, bet ir *iniciatyvumo ir kūrybiškumo, asmenines* kompetencijas. Be to šiuolaikinis gimtosios kalbos mokymas neįsivaizduojamas. Daugumos skyrių apibendrinimas siejamas su grupinėmis arba individualiomis kūrybinėmis užduotimis: grupinis pranešimas apie kalbą, viešosios kalbos parengimas ir sakymas, teksto suvokimo klausimų kūrimas, biografinis pasakojimas, kūrybinės užduotys pagal pateiktis, o visų metų lietuvių kalbos mokymosi apibendrinimas–kūrybinis metinis darbas, pristatomas viešai, naudojant pateiktis

Taigi, aptariama vadovėlio medžiaga padės organizuoti lietuvių kalbos ugdymą taip, kad kalbinė veikla būtų kontekstinė, kad mokymasis būtų grindžiamas mokinių patirtimi, kad būtų ieškoma prasmingų mokymosi mokykloje ir gyvenimo už mokyklos ribų sąsajų. Kalbinė veikla siejama su situacijomis, artimomis natūraliam bendravimui, ieškoma galimybių mokiniams vartoti kalbą autentiškose situacijose (pvz., parengti pristatymą kokia nors tema, kūrybinio darbo viešą pristatymą, parengti interviu su realiu žmogumi ir pan.). Rašyti tekstą siūloma mokytis nagrinėjant, kaip atsižvelgiant į komunikavimo tikslą komponuojami sakiniai ir rašytiniai tekstai, kaip siejamos teksto dalys ir sakiniai, kaip pasirenkama kalbinė raiška. Teksto suvokimo gebėjimai ugdomi analizuojant parašyto teksto struktūrą, kalbinę raišką. Kalbos sistemos dalykų pažinimas siejamas su gebėjimu tinkamai, veiksmingai ir taisyklingai vartoti kalbą įvairiose situacijose.

Audronės Razmantienės, Vidos Marčišauskaitės, Jurgitos Petrauskaitės, Astos Leskauskaitės parengtas *Lietuvių kalbos vadovėlis 9 klasei* yra modernus ir šiuolaikiškas, atitinkantis atnaujintas *Bendrašias programas* ir tokiems vadovėliams keliamus reikalavimus, todėl manome, kad gali būti leidžiamas ir įtraukiamas į galiojančių vadovėlių sąrašus.

Lietuvių kalbos mokytojos ekspertės *Roma Rusteikienė, Ramunė Šmitienė*